

Kulturminner med og uten mening

Av prosjektmedarbeider Liv Bjørnhaug Johansen, nasjonal koordinator for kulturminneløypa Dagny Stuedahl, kommunikasjonsansvarlig Ulla Heli og prosjektleder Sidsel Hindal, **Sekretariatet for Kulturminneåret 2009**

At Nordli gård i Sørum kommune ble revet i Kulturminneåret 2009 kan tyde på at kulturminnebegrepet er tømt for mening og derfor ikke har gjennomslagskraft i lokalpolitikk og i lokale plan- og bygningsprosesser. Kulturminneloven er ikke detaljert nok til å kunne fungere som verktøy for å forhindre slike hendelser – og vi kan spørre om refleksjonsgrunnlaget for bevisstgjøring om fortiden og hva som er verdt å ta vare på ikke også er manglende.

Nordli gård i Sørum under rivning

Kulturminneåret 2009 er over og tiden er inne for en refleksjon over hva året har tilført fagfeltene knyttet til kulturminner – og ikke minst hva vi har fått ut av flere tusen aktiviteter, digitale satsninger og nasjonale aktiviteter. Engasjement og synlighet er vel en forventning de fleste har flokket seg om i Kulturminneåret 2009. Men denne synligheten har også latt skinne igjennom at kulturminnebegrepet og fortidsforståelsen som året skulle skape debatt om, på langt nær er entydig og avklart.

På avslutningskonferansen til Kulturminneåret 2009 i Tromsø 26. november ble det avholdt en Fritt Ord-støttet debatt om nettopp det utvidete kulturminnebegrepet, hvor spørsmålet om hvordan vi håndterer et kulturminnebegrep som favner alt, stod sentralt.

Der kom det frem at kulturminnebegrepet har mange brukere og mange betydninger i ulike faggrener som er involvert i feltet. Brukerne av begrepet mener også svært forskjellige ting om kulturminnebegrepet skal være mer allment beskrivende for minner knyttet til kulturelle

sammenhenger, eller om begrepet er normativt definerende for en bestemt type objekter.

Kulturminneåret 2009 gikk bredt ut og inviterte alle, også publikum og media, til å bruke ordet i forhold til sin forståelse og kunnskap. Debatten om kulturminnebegrepet i Tromsø, i Aftenposten, i Morgenbladet og Nationen synliggjør hvordan ordet bærer det mangfoldet av minner som sier noe om vår komplekse fortid. Dette har opprørt noen og engasjert mange.

Lotte Sandberg har i sin kritikk i Aftenposten av Kulturminneåret 2009 tatt utgangspunkt i at kulturminnebegrepet er knyttet til bygningsvern, mer spesifikt er et kulturminne en sentral bygning av historisk interesse, med interessant kunsthistorisk og samfunnshistorisk verdi.

Men mange andre har uttalt seg, og de forvalter svært ulike typer av kulturminner. Vi kan her nevne viktige kulturminneområder som kystkultur – som den gang da kulturhistorien ble skapt ble definert som lite høyverdig og som siden har slitt med å bli integrert i kulturminneforvaltningen på nasjonalt plan. Kulturminneårsarrangementet i Kristiansand fokuserte på havnekultur og bragte fram mange aspekter på sammenheng mellom fortid, nåtid og fremtid knyttet til havneutbygging, endringer av båttrafikk både i Norge og internasjonalt.

Et annet eksempel som også har vært båret fram av organisasjonen Norsk Kulturarv, er behovet for større fokus på tradisjonshåndverkene. Begge deler er kulturminner som har et langt bredere nedslagsfelt for å knytte diskusjonen om hva slags fortidsforståelse kulturminnevernet skal bygge på og hvordan man skal håndtere spørsmålet om hva som er verdt å ta vare på – og hva som er verdt å huske. Lotte Sandberg er altså ikke alene om å stille spørsmålet ”Hva skal vi med et kulturminnebegrep som favner alt?”.

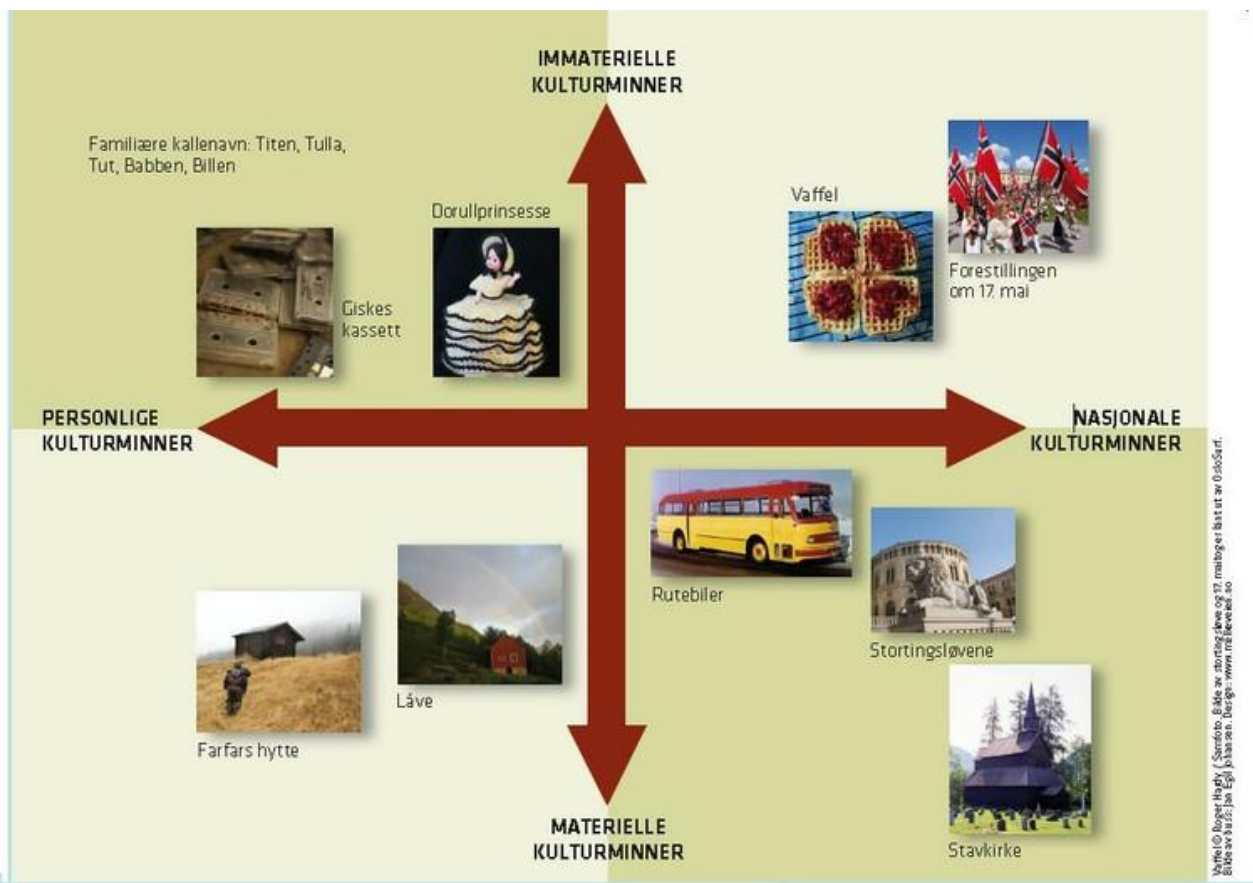
Et uttalt mål med Kulturminneåret 2009 har vært å stille dette spørsmålet – på mange måter

og med mange stemmer. Forsøkene på bevisstgjøring har i Kulturminneåret 2009 slik sett ikke vært i forhold til kulturminner som en vedtatt størrelse – men heller i forhold til hva slags historisk forståelse som danner resonans for kulturminnebegrepet.

Kulturminnebegrepets anatomi kan som en øvelse visualiseres som to kryssende akser. Den vannrette akse strekker seg fra personlige minner på venstre side til minner av nasjonal verdi til høyre. Til venstre finner vi altså da minner som knytter den enkeltes liv, slekt og minner til fortiden, mens vi til høyre vil finne objekter og fenomener som kan knyttes til nasjonens historie.

Daværende kulturminister Trond Giskes etterhvert så omtalte digitale fortelling om mix tapes-kulturen kan vi plassere til venstre. Mens vi på høyre side kan sette 17. mai-tog, Stortingsløvene og stavkirkene. I midten på denne aksene kan vi finne minner av lokal, regional karakter eller minner med betydning for bestemte grupper og individer. Den lodrette aksene går fra materielt til immaterielt. Nederst finner vi de faste kulturminnene; bygningene, mot midten: kjøretøy, gjenstander og tekstiler. Videre oppover mer flyktige objekter og øverst rent immaterielle fenomener som skikker, muntlig fortelling og måter å gjøre ting på.

Museene, det sivile kulturvernet og folkelig bruk av kulturminnebegrepet favner hele dette kartet. De fire ytterpunktene står alltid i et samspill med hverandre. Personlige minner får fort betydning for det nasjonale både i forskning og formidling, for eksempel ministerens kassett, som jo ikke kun handler om kassetter men om en hel subkulturbevegelse som var en kommentar til musikkindustrien på 1980-tallet. Kunnskap om kulturminner flyter naturlig mellom det materielle og det immaterielle. Fela, minnet om felespilleren, overføringen av musikktradisjonene, kunnskapen om felebygging og kunnskap om felespillings arenaer og sosiale rom er alle nødvendige brikker i det samme puslespillet. Det ene er ikke underordnet det andre i viktighet, men ulike aktører vil nødvendigvis fokusere ulike temaer.

Ønsker man å reservere begrepet til å gjelde bare hjørnet nederst til høyre: faste materielle kulturminne med nasjonal verdi, frarøver man samtidig selve kulturminnet sine sammenhenger. Da reduseres ”kulturminne” til en nesten-juridisk term til bruk i bygningsvernet som et isolert felt uten det rike tilfanget av bredere historiefaglig innhold. Det kan være at bygningsvern må settes inn i en større sammenheng av flere fortidsforståelser enn den teknisk-juridiske for at vi skal unngå flere Nordli-saker i fremtiden.

Begrepsdiskusjonen som har foregått i Kulturminneåret 2009 har vært fundert på et klart behov for å forstå kulturminner som et flerfaglig felt, der begrepet kulturminner har mange betydninger som ikke nødvendigvis kan veies på vekt. I noen sektorer vil

kulturminnedefinisjonen materialisere seg i nødvendige prioriteringer og juridiske tolkninger, slik som innen bygningsvern. I andre sektorer vil kulturminnebegrepet knyttes til en kunnskapsutvikling som står i relasjon til samfunnet så som til den internasjonale horisonten. Dette betyr ikke at kulturminnebegrepet tømmes for mening – heller at det fungerer som et grenseobjekt som tiltrekker seg og fylles med mange ulike forståelser og meningsdannelser knyttet til fortid. I en tid der fokuset på kulturarv økes nasjonalt og internasjonalt er det viktig å åpne for slike oppsummerende og rausede begreper. Å heve blikket og anerkjenne hverandres ulike kunnskapstradisjoner som verdifulle i arbeidet med kulturminner betyr ikke å tømme begrepet for innhold, men å gi det nytt og meningsfullt liv.

Artikkelen er publisert i NFLnytt nr 55, mars 2010.

